

A pandémia hatása a személyes kapcsolathálózati struktúrára

Otthoni munkavégzés: védelem a vírustól vagy társas izoláltság?

Dávid Beáta^{1,2*}, Herke Boglárka^{2,5}, Huszti Éva³, Tóth Gergely^{2,4},
Túry-Angyal Emese^{2,5}, Albert Fruzsina^{1,2}

¹Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet, Budapest, Magyarország

²Társadalomtudományi Kutatóközpont, MTA Kiváló Kutatóhely, ELKH, Budapest, Magyarország

³Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Politikatudományi és Szociológiai Intézet, Debrecen, Magyarország

⁴Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest, Magyarország

⁵Szociológia és Kommunikációtudomány Doktori Iskola, Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, Magyarország

Beérkezett: 2021. augusztus 5.; Elfogadva: 2021. szeptember 1.

Összefoglalás

Jelen írásban a biztonság három dimenziójának (egészség, munka, emberi kapcsolatok) összefüggésében a home office pozitív és negatív jellemzőit vizsgáljuk meg a pandémiás időszakban. Tanulmányunk egy 2020 májusában, reprezentatív mintán lekérdezett felmérés adataira épül, mely a vírushelyzetre vonatkozó kérdéseket és egy kapcsolati naplót tartalmazott. Az eredmények alapján a home office-ban dolgozók kevésbé voltak kitéve a fertőzésveszélynek: kevesebb időt töltöttek saját otthonukon kívül és tömegközlekedést is kevésbé használtak. Másrészt az otthonról dolgozók átlagosan kevesebb emberrel is találkoztak személyesen. A találkozásokban mutatkozó különbséget ugyanakkor kifejezetten a munkatársi kapcsolatok magyarázzák, míg a családi és baráti kapcsolataik megvédték az otthonról dolgozókat a társas izoláció veszélyétől.

Kulcsszavak: home office, társas kapcsolatok, COVID-19, kapcsolati napló, társas izoláció

Effect of Covid-19 on personal network structures

Home office: virus protection or social isolation?

Beata David^{1,2}, Boglárka Herke^{2,5}, Éva Huszti³, Gergely Tóth^{2,4},
Emese Túry-Angyal^{2,5}, Fruzsina Albert^{1,2}

¹Institute of Mental Health, Semmelweis University, Budapest, Hungary

²Centre for Social Sciences, HAS Centre of Excellence, Eötvös Loránd Research Network, Institute of Sociology, Budapest, Hungary

³University of Debrecen, Institute of Political Science and Sociology, Debrecen, Hungary

⁴Károli Gáspár University of the Reformed Church in Hungary, Budapest, Hungary

⁵Doctoral School of Sociology and Communication Science, Corvinus University of Budapest, Budapest, Hungary

Summary

The emergence of the Covid-19 virus in spring 2020 has significantly transformed the daily lives of the population. One of the major changes affecting the world of work is that many people have been able to work remotely from home. In this paper, we focus on the home office phenomenon with regard to the three dimensions of security (health, work and human relations) and examine its positive and negative impacts in the context of human relations during the pandemic. It is assumed that home office is more secure against the virus, as those working from home

may choose not to leave their homes at all and thus protect themselves from the virus by being physically isolated. On the other hand, it is also assumed that home office workers encounter fewer people than non-home office workers and are therefore more vulnerable to social isolation.

In our study, we compare the characteristics of these two groups using descriptive statistics based on data from a national representative sample of 1,001 people contacted by telephone in May 2020. The survey included questions on the pandemic situation on the one hand, and a so-called contact diary on the other hand, in which respondents were asked to name all persons (and their characteristics) with whom they had spoken on that day beyond saying hello. First, the results show that home office workers were indeed less exposed to the risk of infection, as they spent significantly less time away from home, used public transport less, and none of them were abroad. Second, our data also show that there is a significant difference in the number of face-to-face encounters between home and non-home workers. Home office workers met on average two people face-to-face on the day of the survey, while non-home office workers met on average five people. While no significant difference was found in the number of relatives – whether or not they lived under the same roof as the respondent – between home office workers and those who went to work, the number of encounters with non-relatives was significantly higher among non-home office workers. The difference was mainly due to workplace contacts. This suggests that those working from home were protected from the risk of social isolation by their emotionally and physically close relationships. These results further support the finding that, in a crisis situation, the security provided by family ties is particularly valued and strong bonds are essential for the individual.

Keywords: home office, social network, COVID-19, contact diary, social isolation

1. Bevezetés

A 2020 tavaszán megjelenő COVID-19 vírus jelentősen átformálta a lakosság mindennapjait. Több szempontból, gyakran egymással ellentétes hatást kifejtve került fókuszba a biztonság, és annak különböző társadalmi dimenziói (Dávid *et al.* 2016). A fizikai egészségi állapot védelme érdekében, a munka és a személyes emberi kapcsolatok (akár rokon, baráti vagy éppen munkahelyi kontaktok), és az ehhez kapcsolódó lelki egészség nyújtotta biztonság egyik pillanatról a másikra megrendült. A karantén alatt a munkavállalók világa jelentősen megváltozott, mivel sokan távmunkában, otthonról is végezheték munkájukat. A KSH Munkaerő-felmérése szerint 2020 márciusában közel 8 százalékra, majd áprilisában–májusában 17 százalékra nőtt a rendszeresen vagy alkalmanként távmunkában, otthoni munkavégzésben dolgozók aránya a korábbi 3 százalékról a 15–74 éves foglalkoztatottak körében. A vírus enyhülésével párhuzamosan, a nyár végére ismét mérséklődött a „home office”-ban, távmunkában dolgozók aránya 5 százalékra, majd ősztől, a vírus második hullámának megjelenésével ismét növekedni kezdett (KSH 2021).

Jelen írásban a biztonság három dimenziójának (egészség, munka és emberi kapcsolatok) összefüggésében a home office jelenségét állítjuk középpontba, és annak pozitív és negatív jellemzőit vizsgáljuk meg az emberi kapcsolatok szempontjából. Az otthoni munkavégzés lehetősége egyrészt értelmezhető a vírustól való védelem egy formájaként: azok a munkavállalók, akik otthonról végezhetik munkájukat, dönthetnek úgy, hogy nem lépnek ki egyáltalán otthonukból, és így, fizikai izoláltsággal védik magukat a vírustól. Az így kialakuló helyzet azonban a személyes kontaktusok csökkenését eredményezheti, mely negatívan hathat az egyének mentálhigiénés állapotára. Az elemzések során a távmunka és home office kifejezések alatt is az otthoni munka-

végzést értjük. Azt feltételezzük, hogy a home office jobban véd a vírustól, mivel az otthonról dolgozók kevésbé vannak kitéve az olyan, a vírus szempontjából kockázatos tevékenységeknek, mint a tömegközlekedés vagy a külföldi utazás. Másrészt azt is feltételezzük, hogy a home office-ban dolgozók kevesebb személlyel találkoznak, mint a nem otthonról dolgozók és ezáltal jobban veszélyezteti őket a társas izoláció.

Szakirodalmi előzmények

Sokan (pl. Clair *et al.* 2021) felhívták már a figyelmet a világjárvány, illetve a megfékezésére tett intézkedések lehetséges negatív hatásaira: a gazdasági életre, a munkaerőpiacra, ezáltal az anyagi helyzetre, a mindennapok szervezésére, a testi és lelki egészségre és így az emberek anyagi helyzetére, illetve a társas kapcsolatok alakulására is. A távolságtartást és ezáltal a koronavírus terjedésének csökkentését célzó lezárások, karanténidőszakok, illetve távolságtartást előíró rendelkezések a mindennapi emberi kapcsolatok szövetére is jelentős hatással voltak. Egyrészt persze megtapasztalhattuk a közeli kapcsolatainkkal, legtöbb esetben családtagjainkkal való kényszerű összezártság pozitív és negatív hatásait, illetve a társadalmi szolidaritás megnyilvánulásait is, ugyanakkor sokak esetében a járványhelyzet az elmagányosodás, kapcsolatvesztés tapasztalatát hozta. Márpedig a magány sérülékké teszi az embert és negatív hatással van mind a fizikai, mind a lelki egészségre (Diener 2000; Kaplan–Cassel–Gore 1977). Az eddigi empirikus vizsgálatok szerint ez a hatás különösképp érintette a fiatal, illetve idősebb lakossági csoportokat (Eurofound, 2020).

A COVID-19 világjárvány első hulláma alatt gyűjtött empirikus adatok számos országban jelzik a személyközi kapcsolatok beszűkülését. Az Egyesült Királyságban a megfigyelt napi kapcsolatfelvételek száma 74 százalékkal csökkent (Jarvis *et al.* 2020) 2020. március végére (átlag

10,8 főről 2,8 főre). *Zhang et al. (2020)* Wuhan és Shanghai lakosságát vizsgálta ebből a szempontból a járvány kitörése előtt és után, és 7-8-szoros csökkenést mutattak ki a lezárások hatására, mivel a legtöbb kapcsolat-hálózat az együtt élő háztartástagokra szűkült le. *Bosetti et al. (2020)* azt találta, hogy Franciaországban 70 százalékos a csökkenés, napi átlagosan 3,3 kapcsolatfelvételt szűkült, ugyanakkor jelentős különbségeket találtak életkor szerint: az idősek esetében az átlag 1,7 fő, míg a fiatalok esetében 3,6 fő volt (*Bosetti et al. 2020*). Luxemburgban is 80 százalékos kapcsolatszám-csökkenést mértek az első hullám során a lezárások alatt, az átlagos kapcsolatszám a fiatalok esetén 4,2, a 64 évnél idősebben körében 1,7 fő volt (*Latsuzbaia et al. 2020*). Egy összehasonlító európai vizsgálat ugyanakkor azt találta, hogy az 1994 és 2001 között születetteket fokozottabban érintette a járvány, mint az idősebb korosztályokat, amit a fiatal generáció eredendően fokozottabb társas, fizikai és munkaerőpiaci aktivitásával magyaráztak, mivel a lezárások miatt ezekbe a tevékenységekbe történtek a legdrasztikusabb beavatkozások (*Kaspersky 2020*). Ezt a megállapítást más összehasonlító elemzések is megerősítették (pl. *Eurofound 2020*).

Nemcsak a kapcsolathálózatok mérete, hanem a kapcsolatok minősége is megváltozhatott a járvány és következményei hatására. *Schmid et al. (2021)* a foglalkozási státusz járványhelyzet miatti változása (home office és rövidített munkaidő) tekintetében vizsgálta az együtt élő párok kapcsolatminőségének változását: a vizsgált párok ötöde pozitív változásról számolt be, 40 százalék nem tapasztalt változást, ugyanakkor 40 százalékuk a kapcsolat negatív irányú változásáról számolt be. Összegzésként a szerzők arra jutottak, hogy a COVID-járvány miatti foglalkozási státuszban bekövetkezett változásoktól függetlenül, összességében csökkent a párkapcsolattal való elégedettség válaszadók körében. A COVID-19 járvány kapcsolatokra, a család mentális egészségére gyakorolt negatív hatásáról más kutatások is beszámoltak (pl. *Balzarini et al. 2020; Birolini et al. 2020*).

Magyarországon a COVID-19 járvány kitörése után egy évvel készített felmérésben többek között kitértek a társas kapcsolatok vizsgálatára is (*Bíró-Nagy-Szászi 2021*). A többség (70%) nem számolt be változásról a karantén és a társas távolságtartás időszaka alatt, 19 százalék esetében szorosabbá váltak a családi kapcsolatok, illetve a párkapcsolatuk (16%), ugyanakkor romlásról számolt be a családi kapcsolatok tekintetében 8, illetve a párkapcsolatok tekintetében 5 százalék. A baráti kapcsolatok elhidegüléséről 19, megerősödéséről 7 százalék számolt be. A válaszadók 11 százalékának a munkakapcsolatai, 8 százalékának a családi kapcsolatai, 5 százalékának a párkapcsolata hidegült el. A megkérdezettek 44 százaléka kapott segítséget a válság idején a családjától, ami ugyanakkor azt is jelenti, hogy a megkérdezettek több mint fele nem számíthatott ilyen segítségre, ami azért is különösen problémás, mert a túlnyomó többség saját bevallása szerint sem munkahelyétől, sem kormány-

tól, sem a helyi önkormányzattól nem kapott segítséget. A vizsgálatban a válaszadók 69 százaléka mondta, hogy a járvány miatt csak a legszükségesebb okok miatt hagyják el otthonaikat. A félelem, bizonytalanságérzet az élet szinte minden vizsgált területén jelentős: az együtt élő párok tizede erősen tartott attól, hogy párja agresszív válik a karantén alatt, az állásukat veszítők különösképpen. 55 százalék félt attól, hogy kevesebb lesz a fizetése, 45 százalék attól, hogy elveszti az állását. Minden negyedik ember meg is tapasztalta anyagi helyzetének romlását. A KSH-nál mértnél nagyobb mértékben, a válaszadók tizede be is számolt állásvesztésről. 18 százalék dolgozott home office-ban – ez a magasabb iskolai végzettségűek körében gyakrabban fordult elő, ezért körükben a gyerekek ellátása még inkább problémát jelentett (*Bíró-Nagy-Szászi 2021*). Az otthoni munkavégzésre vonatkozóan a KSH adataihoz inkább hasonló eredményeket közölt *Sik és Zakariás (2021)*. 2020 júliusában egy 800 fős reprezentatív online mintán végzett kutatásuk szerint, ami a szolidaritási mező fenomenológiai mintázatait vizsgálta, az összes megkérdezett 11 százaléka otthon, 38 százaléka munkahelyén, míg 9 százaléka részben otthon, részben munkahelyén dolgozott a karantén alatt. Kényszerszabadságon volt 3 százalékuk, és 39 százalék volt azoknak az aránya, akiknek nem volt fizetett munkája (*Sik-Zakariás 2021*).

2020 májusában, a korlátozások alatt *Fodor et al. (2020)* egy országos reprezentatív survey keretein belül mérte fel a járvány okozta változásokat a munkaerőpiacra. E felmérés szerint a munkavállalók negyede otthonról végezte a munkáját (home office), további negyedük kényszerszabadságon volt, a dolgozók közel fele pedig továbbra is bejárt a munkahelyére. A nők 32, míg a férfiak 24 százaléka dolgozhatott otthonról, míg bejárni a nők 40, a férfiak 51 százalékának kellett. A home office lehetősége iskolai végzettség szerint is különbözött: a szakmunkások 5, a diplomások 55 százaléka folytathatta otthonról a munkavégzést. A kutatás összefüggést talált a lakóhely és a férfiak otthoni munkavégzése közt: a fővárosi férfiak 40, a községben élők 15 százaléka dolgozott home office-ból, a Dél-Dunántúlon pedig mindössze a férfiak 10 százaléka. Kutatásukban a home office előnyeire és hátrányaira vonatkozó állításokból kiderült, hogy a többség átlagosan meg volt elégedve az otthoni munkavégzéssel (2,6 5-ös skálán), de a nehézségeket nagyobbban értékelték a nők, mint a férfiak (2,8 és 2,4), valamint a 12 éven aluli gyereket nevelők.

A jelen tanulmányban használt adatfelvétellel egy időben, az első hullám alatt 2020. április 25. és május 4. között készített, a magyar felnőtt lakosságot reprezentáló adatfelvétel (N = 878) során megkérdezettek 18 százaléka számolt be jelentős jövedelemcsökkenésről, 7 százalékuk munkahelye elvesztéséről. Az adatfelvétel megelőző hét során csak a válaszadók 36 százaléka hagyta el napi rendszerességgel az otthonát, míg 21 százalék csak hetente egyszer, 14 százalék pedig egyáltalán nem. Ez utóbbi csoportba zömében idős emberek tartoztak.

A bevásárlásban családtagjuktól vagy külön háztartásban élő rokonuktól, ismerősüktől vagy esetleg egy számukra korábban ismeretlen személytől a válaszadók közel fele (49%) kapott segítséget (Tóth–Hudácskó 2020).

2. Vizsgálati anyag és módszer

A tanulmányban egy 2020 májusában a Szinapszis Kft. által telefonon megkeresett országos, 1001 fős reprezentatív minta segítségével készült adatbázis eredményeit használjuk fel. Az adatbázist nem és korcsoport szerint súlyoztuk. Az adatfelvétel egyrészt a vírushelyzetre vonatkozó kérdéseket tartalmazott, másrészt a válaszadóknak egy ún. kapcsolati naplót¹ is ki kellett tölteniük a kérdezőbiztosok segítségével. A kapcsolati naplóban a válaszadóknak meg kellett nevezniük minden olyan személyt, akikkel a kérdezőst megelőző napon² valamilyen módon beszéltek (pl. személyesen vagy telefonon). Minden olyan beszélgetést meg kellett nevezniük, ami a közönösen kívüli további kommunikációt foglalt magába. A naplóban továbbá meg kellett jelölniük a megnevezett személy nemét és életkorát, valamint a kérdezőhöz fűződő viszonyukat (pl. társ, szülő, barát stb.), azt, hogy együtt élnek-e az adott személlyel, vagy sem, a beszélgetés hosszát, az adott személlyel történő beszélgetés gyakoriságát az elmúlt félévben, valamint azt is, hogy a kérdező mennyire kedveli a megnevezett személyt.

Mivel jelen tanulmányban az otthoni és a munkahelyen történő munkavégzésben dolgozók különbségeit kívánjuk feltárni a vírussal szembeni védelem és a személyes kapcsolathálózati struktúra különbségei szempontjából, ezért elemzésünkben a teljes minta csak azon szegmensét (továbbiakban alminta) vizsgáljuk, akik a kérdezőst megelőző héten legalább egy óra jövedelmet biztosító munkát (N = 410) végeztek.

A továbbiakban először bemutatjuk az alminta megoszlását a főbb demográfiai jellemzők és a munkavégzés helyszíne szerint, majd különböző indikátorok mentén megvizsgáljuk, hogy az otthoni munkavégzés valóban biztonságot nyújtott-e a vírussal szemben (vagyis: kevésbé kerültek-e olyan helyzetbe az otthonról dolgozók a nem otthonról dolgozókhöz képest, ami víruskockázatot jelent). Végül a személyes találkozások alapján a kapcsolathálózat jellegzetességeit vetjük össze a két vizsgálati csoportban.

¹ A kapcsolati napló módszertanáról részletesen lásd: Huszti É. (2015): Megismer-hetem. A személyes kapcsolathálózat feltárásának új formája: kapcsolati napló. Debreceni Egyetemi Kiadó; Dávid B. et al. (2017): Kapcsolati napló – pluszok és mínuszok. Új módszer az egocentrikus kapcsolathálózat kutatásában. In: Kovács I. (szerk.): Társadalmi integráció. Belvedere Meridionale Kiadó.

² Ebben a tanulmányban csak azok szerepelnek, akik a naplót egy hétköznapra vonatkozóan töltötték ki.

3. Vizsgálati eredmények

A munka biztonsága: kik dolgoznak otthonról?

A kérdezőst megelőző héten legalább egy óra jövedelmet biztosító munkát végzők (N = 410) 29,5 százaléka teljes mértékben, 3,8 százaléka pedig részben otthonról dolgozott a kérdezőst idején. További 13,2 százalékuk nem dolgozott a kérdezőst napján, a kérdezőst másikkal pedig nem élhetett az otthoni munkavégzés lehetőségével (1. táblázat). Mivel tanulmányunkban azt vizsgáljuk, hogy az otthoni munkavégzés védelmet nyújt-e a vírustól, és mindeközben okoz-e társas izolációt, a további elemzésbe csak a teljesen otthonról dolgozók (N = 219) és az egyáltalán nem otthonról dolgozók (N = 121) csoportjait vonjuk be.

A fenti leírás szerinti alminta (N = 340) demográfiai megoszlását nem, iskolai végzettség, régió, a lakóhely típusa és egészségi állapot alapján elemeztük (2. táblázat). A munkájukat otthonról végzők közt nem volt szignifikáns különbség nemek szerint, közel fele-fele arányban voltak az otthonról dolgozók közt nők és férfiak (47 és 53 százalék). Szignifikáns különbség volt azonban a korábbi kutatásokhoz hasonlóan a home office és az iskolai végzettség közt: a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők közt magasabb volt az otthonról dolgozók aránya. Míg a home office-ban dolgozók 64 százaléka diplomás, addig a nem home office-ban dolgozók körében ez az arány mindössze 17,5 százalék.

Regionálisan és településtípus szerint is szignifikánsan különbözött, hogy milyen arányban dolgoztak a munkavállalók home office-ból. Az otthonról dolgozók fele (50,8%) a közép-magyarországi régióban él, egyharmaduk (32,5%) városban. Legkevesebben a Dunántúlról (Nyugat-Dunántúl 4,2%, Dél-Dunántúl 4,2%, Közép-Dunántúl 5%), illetve megyeszékhelyekről dolgoztak otthonról (16,3%).

Az egészségi állapot szerint is szignifikánsan különbözött az alminta: azok, akik valamilyen krónikus betegségben szenvednek, nem tudtak nagyobb arányban otthonról dolgozni, mint a krónikus betegségben nem szenvedők.

1. táblázat | Az alminta megoszlása a munkavégzés helyszíne szerint*

Ön tegnap otthonából végezte a munkáját?	N	%
Igen, teljesen	121	29,5
Igen, részben	16	3,9
Nem	219	53,4
Van munkája, de nem dolgozott	54	13,2
Összesen	410	100

*A táblázatban súlyozott esetszámokat közlünk.

Forrás: saját szerkesztés

2. táblázat | Az alminta megoszlása demográfiai jellemzők szerint*

	Home office		Nem home office		Összesen	
	N	%	N	%	N	%
Nem ($p = 0,72$; $Cramer's V = 0,187$)						
Férfi	64	52,9	132	60,2	196	57,6
Nő	57	47,1	87	39,8	144	42,3
Összesen	121	100	219	100	340	100
Iskolai végzettség ($p = 0,000$; $Cramer's V = 0,472$)						
Legfeljebb 8 általános	9	7,2	32	14,5	40	11,9
Szakmunkás	11	8,7	67	30,4	77	22,7
Érettségi	25	20,5	82	37,6	107	31,6
Diploma	77	63,6	38	17,5	115	33,8
Összesen	122	100	219	100	339	100
Régió ($p = 0,000$; $Cramer's V = 0,312$)						
Dél-Alföld	15	12,4	26	11,7	41	12,1
Dél-Dunántúl	5	3,8	30	13,6	35	10,3
Észak-Alföld	17	14,4	35	15,9	52	15,3
Észak-Magyarország	11	9,2	26	11,6	37	10,9
Közép-Dunántúl	6	5,1	30	13,8	36	10,6
Közép-Magyarország	61	50,7	52	23,7	113	33,2
Nyugat-Dunántúl	5	4,4	21	9,7	26	7,6
Összesen	120	100	220	100	340	100
Lakóhely típusa ($p = 0,000$; $Cramer's V = 0,248$)						
Budapest	38	31,4	26	12,0	64	18,9
Megyeszékhely	20	16,7	38	17,2	58	17,1
Város	40	32,6	91	41,7	131	38,3
Község	23	19,3	64	29,1	87	25,7
Összesen	121	100	219	100	340	100
Krónikus beteg? ($p = 0,023$; $Cramer's V = 0,123$)						
Igen	18	14,9	55	25,4	73	21,5
Nem	103	85,1	164	74,6	267	78,5
Összesen	121	100	219	100	340	100

*A táblázatban súlyozott esetszámokat közlünk.

Forrás: saját szerkesztés

Az egészség biztonsága: az otthoni munkavégzés védelem a vírustól

Az adatokból látható, hogy az otthoni munkavégzés több indikátor szerint is védte a munkavállalókat a megfertőződés veszélyétől. Az otthonról dolgozók közel egyharmada nem hagyta el lakását a kérdezést megelőző napon, míg a nem home office-ban dolgozóknak mindösszesen 1 százaléka. A nem otthonról dolgozók átlagosan 599 percet, vagyis közel 10 órát töltöttek otthonukon kívül a kérdezést megelőző napon, míg a home office-ban dolgozók átlagosan 117 percet (közel 2 órát) (3. táblázat). A tömegközlekedési eszközök használatát a nem otthonról dolgozók is igyekeztek elkerülni, hiszen azok közül, akik elhagyták lakásukat a kérdezést megelő-

ző napon, mindösszesen 16 százalékuk vette igénybe ezt a szolgáltatást. Az otthonról dolgozók viszont ennél is alacsonyabb arányban (4,8%) utaztak valamely tömegközlekedési eszközzel (4. táblázat). Míg a nem otthonról dolgozók 2,7 százaléka járt a kérdezést megelőző hónapban külföldön, addig a home office-ban dolgozók közül senki sem (4. táblázat). A válaszadóktól azt is megkérdeztük, hogy amennyiben a kérdezést megelőző napon kimozdultak otthonukból, akkor hány darab védőfelszerelést viseltek (kesztyű, maszk, védőruha). Eszerint is szignifikáns különbség mutatkozik a két csoport között: ebben az esetben a nem otthonról dolgozók voltak azok, akik átlagosan több felszerelést viseltek (3. táblázat). Az otthonról dolgozók eszerint nem védtek jobban magukat a vírustól, amikor kimozdultak lakhelyükről,

3. táblázat | A saját otthonon kívül töltött percek átlagos száma (a kérdést megelőző napon) és a kimozduláskor viselt védőfelszerelések átlagos száma a munkavégzés helye szerint*

		Nem home office (N = 219)	Home office (N = 121)	Összesen	p-érték
Otthonon kívül töltött percek száma	Átlag	598,58	116,68	427,46	p = 0,000
	Szórás	276,13	189,53	339,29	
Viselt védőfelszerelések száma kimozduláskor	Átlag	1,19	0,78	1,08	p = 0,000
	Szórás	0,92	0,91	0,93	

*A táblázatban súlyozott esetszámokat közlünk.

Forrás: saját szerkesztés

ugyanakkor ez az eredmény értelmezhető úgy is, hogy ők kevésbé is érezték magukat veszélyeztetve a vírus által, mivel kevésbé is voltak kitéve kockázatos tevékenységeknek (rövidebb ideig voltak távol otthonuktól, kevésbé kellett tömegközlekedéssel utazniuk, nem kellett a munkahelyükre bejárni).

A személyes kapcsolatok biztonsága: társas elszigetelődés?

Az otthonról és nem otthonról dolgozó munkavállalók kapcsolati struktúráját tekintve szignifikáns különbség mutatkozik a személyes találkozások számában. A home office-ban dolgozók a kérdés napján átlagosan két személlyel találkoztak személyesen, míg a nem otthonról

dolgozók átlagosan öt személlyel. A rokon és egyéb kapcsolatokat külön vizsgálva ugyanakkor az is látható, hogy a rokonokkal történő találkozások számában nincs szignifikáns különbség, és még a kérdezettekkel nem együtt élő rokonokkal való találkozások száma sem tér el szignifikánsan a két vizsgálati csoportban. Különbség a nem családtagokkal történő találkozások számában mutatkozik: a nem home office-ban dolgozók átlagosan három olyan személlyel találkoztak, akikkel nem állnak rokon kapcsolatban, míg az otthonról dolgozók átlagosan egy ilyen személlyel találkoztak (5. táblázat).

Az 5. táblázat adatai alapján látható, hogy a fent jelzett különbséget kifejezetten a munkatársakkal történő találkozások száma közti eltérés magyarázza. A barátokkal és a szomszédokkal való találkozási gyakoriság nem mutatott szignifikáns különbséget a két csoport között. A home office eszerint nem vezetett magasabb fokú izoláltsághoz, a családi és baráti kapcsolatok kompenzálták az otthonról dolgozókat. Az adatok ugyanakkor azt is mutatják, hogy az otthonról dolgozók ugyanannyira látogatták a velük nem együtt élő rokonaikat, és ugyanannyira találkoztak a barátaikkal is, mint a munkahelyükre bejáró dolgozók; tehát ilyen szempontból nem védtek magukat jobban a vírustól.

A találkozások helyszínét vizsgálva (5. táblázat) a munkahelyi találkozásokon kívül, a két csoport között szignifikáns különbség volt a közterületen való találkozások számát tekintve is: azok, akik nem otthonról dolgoztak, értelemszerűen többször találkoztak másokkal közterületeken, mint azok, akik home office-ban voltak. A lakásban, az üzletben és egyéb helyeken történő találkozások számában nem volt jelentős különbség a két csoportban.

4. táblázat | A munkavégzés helye, a tömegközlekedéssel való utazás (ha kimozdult otthonról), valamint a külföldre történő utazás*

Tömegközlekedéssel utazott (a kérdést megelőző napon)		Nem home office	Home office	Összesen
Igen	N	35	4	39
	%	16,2	4,8	13,0
Nem	N	181	79	260
	%	83,8	95,2	87,0
Összesen	N	216	83	299
	%	100	100	100

p = 0,009; Cramer's V = 0,151

Járt külföldön az elmúlt egy hónapban		Nem home office	Home office	Összesen
Igen	N	6	0	6
	%	2,7	0,0	1,8
Nem	N	213	121	334
	%	97,3	100,0	98,2
Összesen	N	219	121	340
	%	100	100	100

A táblázatban súlyozott esetszámokat közlünk.

A Chi-négyzet próba feltételei nem állnak fenn.

Forrás: saját szerkesztés

4. Vizsgálati eredmények értékelése, megvitatása, összefoglalása és következtetések levonása

Az egészség védelme a COVID-19 járvány alatt közös társadalmi érdek, amit nagyban segített az otthoni munkavégzés széles körű bevezetése. Ugyanakkor társadalmi érdek az is, hogy a post-Covid időszakban a mentális egészségünkkel törődjünk. Tanulmányunkban épp ezért azt vizsgáltuk, hogy az otthoni munkavégzésnek vajon

5. táblázat | A személyes találkozások átlagos száma kapcsolattípusonként, a találkozás helye szerint és a munkavégzés helye szerint*

		Nem home office (N = 219)	Home office (N = 121)	Összesen	p-érték
Összes személyes találkozás száma	Átlag	4,55	2,44	3,80	p = 0,000
	Szórás	3,70	2,27	3,42	
Családtagokkal	Átlag	1,51	1,57	1,53	p = 0,701
	Szórás	1,45	1,57	1,50	
Nem családtagokkal	Átlag	2,73	0,71	2,01	p = 0,000
	Szórás	3,06	1,32	2,75	
Együtt élő családtagokkal	Átlag	1,13	1,33	1,20	p = 0,183
	Szórás	1,27	1,38	1,31	
Nem együtt élő családtagokkal	Átlag	0,38	0,25	0,33	p = 0,114
	Szórás	0,85	0,67	0,79	
Baráttal, barátnővel	Átlag	0,19	0,15	0,18	p = 0,573
	Szórás	0,62	0,47	0,57	
Jelenlegi szomszédokkal	Átlag	0,08	0,14	0,10	p = 0,309
	Szórás	0,44	0,66	0,53	
Jelenlegi munkatárssal	Átlag	1,83	0,12	1,23	p = 0,000
	Szórás	2,68	0,57	2,33	
A kérdezett vagy a kapcsolati személy lakásában	Átlag	1,57	1,74	1,63	p = 0,342
	Szórás	1,55	1,77	1,63	
A kérdezett vagy a kapcsolati személy munkahelyén	Átlag	2,21	0,11	1,47	p = 0,000
	Szórás	2,90	0,58	2,56	
Közterületen	Átlag	0,35	0,14	0,27	p = 0,020
	Szórás	1,08	0,53	0,93	
Üzletben	Átlag	0,14	0,08	0,12	p = 0,248
	Szórás	0,67	0,37	0,58	
Egyéb helyen	Átlag	0,23	0,22	0,22	p = 0,626
	Szórás	0,82	0,56	0,74	

A táblázatban súlyozott esetszámokat közlünk.

Forrás: saját szerkesztés

milyen hatása volt az egyén társas kapcsolataira. Azt feltételeztük, hogy az otthoni munkavégzés, a munkatársakkal való érintkezés le redukálása, a munkába történő eljutás, munkával összefüggő külföldi utazások kiesése egyrészt csökkenti a megfertőződés veszélyét, ugyanakkor növelheti a társas izoláció esélyét is.

A teljes minta 36 százaléka dolgozott home office-ban a kérdezés idején. Jellemzően azok tudtak inkább az otthoni munkavégzés lehetőségével élni, akik felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkeztek, a közép-magyarországi régióban élnek és inkább a városiak. Az adatok alapján elmondható, hogy az otthonról dolgozók lényegesen kevesebb időt töltöttek saját otthonukon kívül, harmaduk nem is hagyta el a lakását a kérdezést megelőző napon. A tömegközlekedést is kisebb arányban használták, mint azok, akik bejártak a munkahelyükre és senki sem volt közülük külföldön. Ezek a munkavégzéshez kapcsolódó mindennapos cselekvések, azaz azok nélkülsége, hozzájárulhattak a fertőzés elkerüléséhez az ott-

honról dolgozók esetében. Az érem másik oldalát vizsgálva, azt ugyanis, hogy vajon ez a magatartás nem vezetett-e az otthonról dolgozók társas izolációjának növekedéséhez, megállapítható, hogy míg a home office-ban dolgozók a kérdés napján két személlyel találkoztak személyesen, addig a nem otthonról dolgozók öttel. Míg a rokonok számában – akár egy fedél alatt élnek a megkérdezettel, akár nem – nem találtunk szignifikáns különbséget az otthonról dolgozók és a munkába eljárók között, addig a nem rokonokkal való találkozás lényegesen magasabb a nem home office-ban dolgozók körében. A különbséget elsősorban éppen a munkahelyi kapcsolatok jelentették. Az otthonról dolgozókat a családtagokkal, barátokkal és esetenként a szomszédokkal történő találkozások védték a társas izoláció veszélyeitől. A home office-ban dolgozók tehát egyrészt kevésbé voltak kitéve a fertőzésveszélynek, másrészt emocionálisan és fizikailag közeli kapcsolataik megvédték őket a társas izoláció veszélyétől.

A koronavírus idején a karantén bevezetése mindenkéltől a fizikai egészség megőrzését igyekezett biztosítani össztársadalmi szinten. Ezzel együtt, mintegy a mérleg másik oldalán a mentális egészség rosszabbodása, a személyes kapcsolatok és a munkával kapcsolatos bizonytalanság állt. Eredményeink – a hivatkozott nemzetközi adatokkal bár csak részben összehasonlíthatók – mintha kisebb mértékben jeleznék a személyközi kapcsolatok beszűkülését. Ugyanakkor megerősítik, azt a megfigyelésünket, miszerint krízishelyzetben (mint amilyen a rendszerváltás ideje is volt) különösen felértékelődnek a családi és a családon kívüli szoros kapcsolatok, az ún. erős kötések. Ahhoz, hogy a jelenség mögött álló mechanizmusokat megértsük, további mélyfúrás, kutatás szükséges: vajon ilyenkor az amúgy is meglévő kapcsolatok felfedezése történik, vagy épp ellenkezőleg az addig elhanyagolt kapcsolatok mozgósítása. Mindemellett az sem véletlen, hogy a személyes kapcsolatok mellett a munkavégzés lehetősége az, ami garantálja az egyén számára a biztonságérzetet.

Irodalomjegyzék

- Balzarini, R., Muise, A., Zoppolat, G., Di Bartolomeo, A., Rodrigues, D., Alonso-Ferres, M., ... Slatcher, R. (2020) Love in the Time of Covid: Perceived Partner Responsiveness Buffers People from Lower Relationship Quality Associated with Covid-Related Stressors. <https://www.researchgate.net/publication/341436083>. [Letöltve: 2021. 07. 20.]
- Biroli, P., Bosworth, S., Della Giusta, M., Di Girolamo, A., Jaworska, S. & Vollen, J. (2020) Family Life in Lockdown. IZA Discussion Paper Series, No. 13398. <http://ftp.iza.org/dp13398.pdf> [Letöltve: 2021. 07. 20.]
- Bíró-Nagy, A. & Szászi, Á. (2021) Koronavírus és válságkezelés: A magyarok tapasztalatai egy év után. Friedrich-Ebert-Stiftung and Policy Solutions. <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/17768.pdf> [Letöltve: 2021. 07. 20.]
- Bosetti, P., Huynh, B.-T., Abdou, Y.A., Sanchez, M., Eisenhauer, C., Courtejoie, N., ... Opatowski, L. (2020) Lockdown impact on age-specific contact patterns and behaviours in France. medRxiv reprint. <https://doi.org/10.1101/2020.10.07.20205104> [Letöltve: 2021. 07. 20.]
- Clair, R., Gordon, M., Kroon, M. & Reilly, C. (2021) The effects of social isolation on well-being and life satisfaction during pandemic. Humanities and Social Sciences Communications, Vol. 8. No. 28. <https://doi.org/10.1057/s41599-021-00710-3> [Letöltve: 2021. 07. 20.]
- Dávid B., Barna I., Bóné V., Hegedűs R. & Izsák É. (2016) A rendszerváltás családtörténetei – Huszonöt év Budapest árnyékában. Budapest: L'Harmattan
- Dávid B., Lukács Á., Huszti É. & Barna, I. (2017) Kapcsolati napló – pluszok és mínuszok. Új módszer az egocentrikus kapcsolathálózat kutatásában. In: Kovács I. (ed.): Társadalmi integráció. Belvedere Meridionale Kiadó, pp. 331–359.
- Diener, E. (2000) Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American Psychologist*, Vol. 55. No. 1. pp. 34–43. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.34> [Letöltve: 2021. 07. 20.]
- Eurofound (2020) Living, working and COVID-19. COVID-19 series, Publications Office of the European Union, Luxembourg
- Fodor É., Gregor A., Koltai J. & Kovács E. (2020) Az egyenlőtlenségek alakulása a koronajárvány idején Magyarországon. Friedrich-Ebert-Stiftung Budapest. <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/16606.pdf> [Letöltve: 2021. 07. 20.]
- Jarvis, C. I., Van Zandvoort, K., Gimma, A., Prem, K., CMMID COVID-19 working group, Klepac P. ... Edmunds, W. J. (2020) Quantifying the impact of physical distance measures on the transmission of COVID-19 in the UK. *BMC Med*, Vol. 18. No. 124. <https://doi.org/10.1186/s12916-020-01597-8> [Letöltve: 2021. 07. 20.]
- Huszti É. (2015) Megismer-hetem. A személyes kapcsolathálózat felállításának új formája: kapcsolati napló. Debreceni Egyetemi Kiadó
- Kaplan, B. H., Cassel J. C. & Gore S. (1977) Social Support and Health. *Medical Care*, Vol. 15. No. 5. pp. 47–58. DOI: 10.1097/00005650-197705001-00006
- Kaspersky, (2020) Find your tribe. Staying connected to combat loneliness. <https://media.kasperskydaily.com/wp-content/uploads/sites/86/2020/06/09142852/KAS0739-Kaspersky-Find-your-tribe-report-v3.pdf> [Letöltve: 2021. 07. 20.]
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (2021) Felértékelődött a távmunka a Covid19 árnyékában. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xfp/idoszaki/koronavirus-tavmunka/index.html> [Letöltve: 2021. 07. 20.]
- Latsuzbaia, A., Herold, M., Bertemes, J.-P. & Mossong, J. (2020) Evolving social contact patterns during the COVID-19 crisis in Luxembourg. *PLoS ONE*, Vol. 15. No. 8. e0237128. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0237128> [Letöltve: 2021. 07. 20.]
- Schmid, L., Wörn, J., Hank, K., Sawatzki, B. & Walper, S. (2021) Changes in employment and relationship satisfaction in times of the COVID-19 pandemic: Evidence from the German family Panel. *European Societies*, Vol. 23. Issue sup1. pp. S743–S758. DOI: 10.1080/14616696.2020.1836385
- Sik D. & Zakariás I. (2021) A szolidaritási mező – járvány idején. *Socio.hu*, Vol. 11. No. 1. pp. 1–30. <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2021.1.1> [Letöltve: 2021. 07. 20.]
- Tóth, I. Gy. & Hudácskó, Sz. (2020) A koronavírus-járvány társadalmi hatásai a közvélemény-kutatások tükrében. In: Kolosi, T., Szelényi, I., Tóth, I. Gy. (eds): Társadalmi Riport 2020. https://www.tarki.hu/sites/default/files/2020-10/553_572_Toth_Hudacsko_web.pdf [Letöltve: 2021. 07. 20.]
- Zhang, J., Litvinova, M., Liang, Y., Wang, Y., Wang, W., Zhao, S., ... Yu, H. (2020) Changes in contact patterns shape the dynamics of the COVID-19 outbreak in China. *Science*. Jun 26; Vol. 368. No. 6498. pp. 1481–1486. DOI: 10.1126/science.abb8001. Epub 2020 Apr 29. PMID: 32350060; PMCID: PMC7199529.

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)